

Matti Leikola

Metsähallitus valtion metsien hoitajana ja käyttäjänä vuosina 1859–2009

Valtion metsänomistuksella on komealta kalskahtava alku, sillä Ruotsin kuningas Kustaa Vaasa julisti vuonna 1542 ”att de ägor som obyggda ligga höra Gud Oss och Sveriges krona till”. Tämä itsessään hyvinkin näennäinen kannanotto sai vuonna 1683 täsmentävän sananmuodon, kun todettiin kruunulla olevan täyden omistusoikeuden niihin metsiin, joita ei voitu todistaa kuuluvan jollekin toiselle. Varsinaisesti valtion metsämaat syntyivät Isonjaon yhteydessä 1770-luvulta alkaen, kun kruunun liikamaita alettiin lopullisesti erottaa yksityisistä.

Valtion metsiä hoitava ja hallitseva organisaatio syntyi sekin useassa vaiheessa 1840–1860-luvuilla. Sen syntyvuodeksi on vakiintunut ajankohta, jolloin yhdistetty maanmittauksen ja metsänhoidon ylläpito vakinaistettiin 150 vuotta sitten eli 1859. Sen kunniaksi on nyt valmistunut mittava ja sisältörikas historiateos, jonka sivuilla historiantutkijat Antti Parpola ja Veijo Åberg ovat tarkastelleet tämän monipuolisen ja monikasvoisen keskusviraston ja liikelaitoksen vaiheita.

On selvää, että yhden kirjan puitteissa ei pystytä käsittelemään metsähallituksen kaltaisen yli sata vuotta keskusvirastona toimineen kaikkia toimintoja, vaan monet olennaisetkin osat on jouduttu kiittaamaan lähes pelkällä maininnalla. Ilmeisesti toimeksiantoaan seuraten tekijät ovat tietoisesti rajoittaneet käsittelynsä varsinaisten valtionmetsien hoitoon ja hallintoon ja jättäneet entiselle yksityismetsien jaostolle (osastoryhmälle) aikanaan kuuluneet mittavat kokonaisuudet, kuten alemman metsäopetuksen

Parpola, A. & Åberg, V. **Metsävaltio. Metsähallitus ja Suomi 1859–2009**. Edita. 496 s. ISBN 978-951-37-5582-9.

valvonnan (vuoteen 1973 saakka), virkatalojen ja seurakuntien metsien hoidon (vuoteen 1954 saakka) sekä yksityismetsätalouden ylivalvonnan paljon vähäisemmälle huomiolle. – Ratkaisua voi kyllä perustella, sillä ao. sektoreilta on aivan viime vuosinakin ilmestynyt omia, mittavia historiateoksiaan, mutta lukija olisi odottanut, että hänelle olisi nyt tarkas-

teltavan teoksen alussa selkeästi kerrottu, mihin metsähallituksen toiminnan osiin teoksessa aiotaan keskittyä ja millä perusteilla jotkut metsähallituksen alaiset mittavat kokonaisuudet – mm. Evon metsäopisto (v. 1862–1908) ja Metsätieteellinen koelaitos (v. 1918–1929) – on kirjassa jouduttu sivuuttamaan lähes pelkällä maininnalla.

Jo historioteoksen alaotsikko ”Metsähallitus ja Suomi 1859–2009” kertoo, että metsähallituksen ja ns. ”ympäröivän yhteiskunnan” välisistä suhteista on pyritty antamaan lukijalle monipuolinen ja seikka-peräinen kuvaus. Tässä tehtävässä kirjoittajat ovat onnistuneet suorastaan kiitettävästi: he valottavat molempien kannalta sekä kiinnostavia yksityiskohtia että myös hahmottelevat laajempia kehityskulun suuntaviivoja. Kun ottaa huomioon käytettävissä olevan aineiston laajuuden ja yhteiskunnassa eri aikoina vaikuttavien erilaisten pyrkimysten, voimien ja vastavoimien moninaisuuden, vaikeasta urakasta suoriutuminen ansaitsee täyden tunnustuksen. – Näinkin pitkän ajanjakson tarkastelu vie usein sen tarkastelijan kuin huomaamatta hahmottamaan kehityksen kulun liian selkeänä ja päämäärätietoisena, vaikka todellinen elämä – sellaisenkin organisaation kuin Metsähallituksen – joskus on muistuttanut vuosi kerrallaan eteenpäin hoipertelua, jossa pakosta joudutaan usein turvautumaan huonoihin ja vielä huonompiin vaihtoehtoihin. Hyvin ovat kirjoittajat tämänkin vaikeuden tiedostaneet ja sitä voimiensa mukaan pyrkineet välttämään; vain loppupuolella on luonnon- ja ympäristönsuojelun nousu yhdeksi Metsähallituksen olennaiseksi tehtäväksi saanut ”sankaritarinan” puhdasotsaisia piirteitä.

Kaksi 1800-luvun voimamiestä: Lars Gabriel von Haartman ja Johan Vilhelm Snellman

Metsähallituksen synty liittyy kiinteästi Lars Gabriel von Haartmanin aloitteisiin ja voimakkaisiin kannanottoihin erityisesti valtion pysyvien ”domeenien” eli kruununpuistojen sekä niitä kestävästi hoitavan ja hallinnoivan viraston aikaansaamiseksi 1850-luvulla. Ratkaisu on sitäkin kiinnostavampi, kun yleinen talouspoliittinen trendi oli Suomessakin vahvasti viemässä kohden yleistä liberalismia eli talouselämän vapauttamista sitä kahlitsevista byrokraattisista

määräyksistä. Parpola ja Åberg kiinnittävät – aivan oikein – huomiota siihen vähäiseen tietopohjaan, jonka varassa metsähallitus syntyi, mutta vastaamatta jää kysymys, mihin muuhun kuin vaistonvaraiseen tunteeseen tai omiin sekä lankomiehen, Casimir v. Kothenin kokemuksiin von Haartman perusti varmasävyiset väitteensä.

Von Haartmanin käsitysten taustalla häilähtelee noina metsähallituksen synnylle ratkaisevina vuosina ruotsalaisen metsänhoitomiehen, Gustaf Eriksson Segerdahlin hahmo. Siirryttyään Suomeen vuonna 1846 Segerdahl oli toiminut mm. Mustialan maanviljelysopiston metsänhoidon opettajana ja v. 1849–1851 hän työskenteli mm. matrikelitietojen mukaan päätoimisesti von Haartmanin avustajana ”järjestettäessä Suomen metsähallintoa”. Maaliskuussa 1849 tiedetään lisäksi von Haartmanin kääntyneen kenraalikuvernööriin, ruhtinas Menshikovin puoleen mm. pyytäen mahdollisuutta esittää vasta asetetulle metsälakiehdotuksen tarkistustoimikunnalle esityksiä ja suunnitelmia ”joiden laatimiseen hän pyysi oikeutta käyttää apulaisenaan metsätalouteen hyvin perehtynyttä henkilöä, jolle korvaus myönnettäisiin senaatin käyttövaroista” (Pekkala 1952, s. 11). Tämä von Haartmanin esitys, kuten kaikki muutkin, hyväksyttiin senaatissa yksimielisesti!

Segerdahl on ilmeisesti perehdyttänyt von Haartmanin saksalaiseen metsätalouden suunnittelun ja järjestelyn teoriaan, joka jo tuolloin oli hyvin kehittynyt. Sen jälkeen kun Heinrich v. Cotta oli saattanut ns. normaalimetsäteorian pohjalta kehitetyn vuosilohkojärjestelmän 1820-luvulla käyttökelpoiseen muotoon, ajatus metsän, uudistuvan luonnonvaran kestävästä käytöstä oli vallannut kaikki valistuneet metsämiehet. Suotta ei esim. C. W. Gyldén esitelletty vuonna 1853 ilmestyneessä metsätalouden oppikirjassaan esimerkkimetsälölle kestävyyyteen perustuva hakuu suunnitetta, joka ulottui vuodesta 1853 kauas vuoteen 2013 saakka!

Von Haartmanin monesti siteeratut varmasävyiset vakuuttelut siitä, että valtiovallan ei tule epäröidä suuriakaan hetkellisiä uhrauksia, jos sillä tavoin voidaan luoda pitkäjänteisesti koko maata palvelevia investointeja, ovat kuin suoraa kaikua niille todisteluille, joiden avulla hän pyrki 1840-luvun puolimaissa saamaan rahoitusta Saimaan kanava-hankkeelle, kun liikkeelle laskettu obligaatiolaina ei millään täyttynyt eikä varovainen Menshikov ha-

lunnut viedä asiaa eteenpäin keisarille ennen kuin hankkeen rahoituspuoli olisi aivan selvä (Paaskoski 2002: 49–52).

Täysin toisenlaista käsitystä valtion metsätaloudesta kuin von Haartman edusti sen sijaan J. V. Snellman, jota on yleensä totuttu pitämään järjestetyn metsähallinnon vihollisena. Ei Snellman sitä ollut; hän vain luotti maatalouden kaikinpuoliseen ylivoimaisuuteen metsätalouteen verrattuna. Itsenäinen maanviljelijä oli niin Snellmanin kuin 1800-luvun fennomaanienkin ihannekuva ”aidosta suomalaisesta” ja tässä suhteessa metsätaloudella oli hänelle vain eräänlaisen maataloutta avustavan elinkeinon asema: sama asenne, joka sittemmin hallitsi Suomen asutus- ja maatalouspolitiikkaa aina 1970-luvulle saakka. Jos Snellman poleemisen luonteensa mukaisesti julisti 1840-luvun puolimaissa, että missä metsä vallitsee, siellä vallitsevat myös kurjuus ja tietämättömyys, hän oli tavallaan aivan oikeassa: vieläkin on pohjois- ja itäsuomalaisten vaikea ponnistella irti niistä ”snellmannilaisista” mielikuvista, jotka Ilmari Kianto oli 1900-luvun alussa ”nälkämaista” luonut.

On myös syytä muistaa, että Snellman oli perehtynyt jo 1840-luvulla käytännön metsätalouteen varsinkin sen jälkeen kun hän oli vuonna 1847 tehnyt sahanomistaja ja puutavaraliikemies E. J. Längmanin kanssa pitkän opintomatkan Euroopan eri puolille. Tuolloin Snellman mm. vieraili Eberswalden kuuluisassa metsäopistossa ja tutustui hyvin saksalaisen metsätalouden johtaviin ajatuksiin. – Ei Snellman silti juuri käsityksiään korjannut, vaan vielä 1860-luvun lopulla hän voimakkaasti julisti mm. Evon metsäopiston perustamisen tarpeettomuutta. Tämä sitkeys kerran omaksumiensä ajatusten takana seisomiseen oli yksi Snellmanin luonteen hallitsevia piirteitä, joka ei metsätalouden alalla kuitenkaan johtanut pysyvään menestykseen.

Autonomian ajasta toiseen maailmansotaan

Kirjoittajat ovat kuitanneet metsähallituksen ensimmäisen puolivuosisadan historian melko lyhyesti. Ratkaisu voi tietenkin herättää keskustelua, mutta kokonaisuutta ajatellen se on ollut aivan oikea; runsaasti lisää tietoa näistä ajoista on sitä haluaville

saatavilla mm. metsähallituksen 75- ja 100-vuotishistorioista. Metsähallituksen vaikea asema toisaalta keisarillisen senaatin ja toisaalta valtion maita jo vanhastaan kuin omiaan käyttäneen pohjoissuomalaisen väestön välissä käy hyvin selville näinkin, samoin se mittava uudistustyö, johon käytiin käsiksi 1900-luvun alussa uuden ylitirehtöörin, P.W. Hannikaisen johdolla. – Ilmeisesti aika on nyt vihdoin kypsä, jotta ”suomenmieliselle” Hannikaiselle voidaan antaa hänen ansaitsemansa tunnustus paitsi nuorena suomen kielen esitaistelijana, myös taitavana ja tarmokkaana metsähallintomiehenä.

Hannikaisen merkillisen passiivinen asenne vuonna 1918 herättääkin ihmetystä. Oliko tämä punakapinan ja vallankumouksen aikana päivittäin virastoonsa säädettynä virka-aikana ilmestynvä valtioneuvos todella se sama mies, joka nuorena perusti ja omista varoistaan kustansi (ja pääosin kirjoitti) ensimmäisen suomenkielisen metsänhoitolehden tietoisena tilaajakunnan vähydestä. Parpola ja Åberg kertovat kiinnostavasti tuon jännittävän kevättalven 1918 tapahtumista ja kahdesta metsähallituksesta: Helsingin punaisesta ja Vaasan valkoisesta samaan tapaan kuin Martti Hertz (Tertti) vuonna 1934. Muutaman ”makean” yksityiskohdan he jättävät kuitenkin mainitsematta, mm. sen miten punaisen metsäneuvoston toimihenkilöt järjestivät metsähallituksen huoneistossa muutaman kerran yli yön kestäviä juhlia, joissa tarjottiin puuroa, muniä ja makeatasoppaa – varmaan tervetulleita tarjouksia elintarvikepulasta kärsivässä pääkaupungissa.

Siihen mitä Hannikainen virastossa itse asiassa puuhasi, Parpola ja Åberg vastaavat melko yleisin sanankääntein. Ilmeisesti ylitirehtööri käytti tilaisuutta hyväkseen ja uudisti aikanaan kirjoittamaansa metsänhoidon oppikirjaa – edellinen laitos oli peräisin jo vuodelta 1903. Vuonna 1919 painetun ”Metsänhoito-opin” neljännen laitoksen esipuhe on nimittäin päivätty Raaseporin Norrbyssä kesäkuussa 1919; Hannikainen oli nöyryyttävän erottamisensa jälkeen nimittäin vetäytynyt Tammisaareen, missä hän eli hiljaisuudessa vielä kymmenen vuotta.

Metsähallituksen uudeksi ylijohtajaksi senaatti valitsi toukokuussa 1918 yliopiston metsänhoitotieteen professori A. K. Cajanderin, jolla oli takanaan ennen kaikkea nuorempien metsänhoitajien tuki sekä mm. huhtikuussa 1917 asetetun valtionmetsäkomitean jäsenyys, myöhemmin puheenjohtajuus. ”Cajanderin

aikaa” Parpola ja Åberg kuvaavat jäntevästi olennaisiin pääasioihin keskittyen. Valtion omistaman metsäteollisuuden synty saa oman tarkastelunsa, samoin vuonna 1919 annettu, Cajanderin ja Arvid Borgin laatima metsänhoidon ohjekirje, missä aikaisemmin harjoitettu ”norrlantilainen hirrenharsinta” korvattiin selväpiirteisillä kuviokohtaisilla uudistushakkuilla. Tästä yli 40-sivuisesta ohjeesta muodostui 40 vuoden ajaksi sekä valtion että myös yksityismetsien hoidon peruskirja, jonka vasta vuonna 1969 annettu uusi ohje korvasi.

Cajanderin ja metsähallituksen maankäyttöosaston päällikkö, myöhemmin pääjohtaja Mauno Pekkanen yhteistyötä valaistaa historiikissa hyvin. Samoin saa vuonna 1927 asetettu sosiaalidemokraattinen ns. Tannerin hallitus ansaitsemansa tunnustuksen lukuisten metsätalouden edistämiseen tähtävien toimenpiteittensä ansiosta. Myös luonnonsuojelun lainsäädännön ja esim. Lapin suojametsäalueen syntyvaiheesta annetaan lukijalle hyvä yleiskatsaus.

Neuvostoliiton hyökkäys Suomeen marraskuussa 1939 koitui silloiselle pääministeri Cajanderille poliittiseksi katastrofiksi. Hän joutui heti sivuun, ja uudet miehet vastasivat niin Talvisodan kuin sitä seuraavan Jatkosodan politiikasta. Tammikuussa 1943 Cajander menehtyi eduskunnassa.

Sodan ja rauhan vuodet; uuteen nousuun Osaran johdolla

Sotavuodet ja niiden jälkeinen pula-aika asettivat myös metsähallituksen monien vaatimusten kohteeksi. Poikkeuksellisten olojen vuoksi kansanhuoltoministeriö sai ajoittain suorastaan diktatoriset valtuudet; pakkohakkuuta toteutettaessa ei paljon ehditty ajattelemaan ns. hyvän metsänhoidon vaatimuksia. Sotien jälkeen seurasi siirtoväen asuttaminen ja maatalous- ja sosiaalipoliittisesti sävyttynyt rintamiesten ym. asustustoiminta maanhankintoihin ja lisäämään vaatimuksineen. Metsähallituksen omaa kantaa ei otettu lainkaan huomioon, kuten Parpola ja Åberg pätevästi osoittavat.

Vasta kun Keskusmetsäseura (KMS) Tapion toimitusjohtaja, MMT N. A. Osara valittiin metsähallituksen johtoon vuonna 1952, alkoi metsähallituksessa tapahtua. ”Liikemies Osara ja valtavaa, lähes koskematonta pohjoisten metsien reserviä hallinnoiva

Metsähallitus olivat unelmapari” historian kirjoittajat toteavat iskevästi, vaikka vähän liioitellen.

Itse asiassa Osaralla ei metsähallituksen johtoon astuessaan ollut juuri lainkaan liike-elämän kokemusta. Hän oli toiminut aikaisemmin Metsäntutkimuslaitoksen (Metla) assistenttina ja metsäekonomin professorina, Jatkosodan aikana ministerinä ja kansanhuoltoministeriön osastopäällikkönä sekä viimeksi yksityismetsätalouden piirissä, KMS Tapion johtajana, vuodesta 1947. Mutta Osaralla oli luontaisen johtajan kaikki ominaisuudet ja hän pystyi lisäksi hankkimaan itselleen päteviä apulaisia, näistä ehkä nimekkäimpinä Kymi-yhtiön ylimetsänhoitaja Henrik Gripenberg ja A. Ahlström Oy:n Eirik Arnkil. – Vaikka ”Osaran aika” metsähallituksessa jäi vain kahdeksaan vuoteen, sen vaikutukset tuntuivat kauan aikaa jälkeenpäinkin.

Metsähallituksen hakuutoiminnan suunnittelussa ja järjestelyssä tehtiin 1950-luvun alussa selvä suunnanmuutos. Kuten Parpola ja Åberg hyvin kuvaavat, siirryttiin pienistä leimikoista ja varovaisesta tukkiharsinnasta suuriin, keskitettyihin avohakkuisiin. Tässä metsähallituksen johto saattoi nojautua MMT Gustaf Sirénin mittaviin tutkimuksiin ”maan nousmien ja taivaan painamien” paksusammalkuusikoiden muuttamiseksi tuottaviksi männiköiksi, kunhan paksu kunttakerros ensin poltettaisiin pois ja maat kylvettäisiin männylle.

Suomen Metsänhoitajaliiton syyskuussa 1954 Rovaniemelle, Kivaloon ja Sodankylään järjestetyllä retkeilyllä tuli selvänä esille se optimistinen mieliala, joka leimasi myös metsähallituksen toimia Lapissa 1950-luvulla. Ministeri Kekkonen puhui lämpimästi Lappiin rakennettavan puunjalostustehtaan puolesta, Vuorineuvos A. O. Kairamo taas piti Kemijokisuuta parhaana selluteollisuuden lisärakentamisen paikana, ja Suomen akatemian jäsen, professori Yrjö Ilvessalo uskoi sotien ajan hakkuusäästöjen riittävän molempiin. Vain Helsingin yliopiston metsänarvioimisen professoriksi 2.8.1953 nimitetty V. K. Lihtonen (joka ei tuolloin ollut suinkaan vetäytynyt eläkkeelle) oli varovaisempi kannanotoissaan. – Päivien päätteeksi annetussa julkilausumassa vedottiin yksimielisesti valtiovallan panokseen Lapin metsäteollisuuden monipuolistajana ja lisääjänä.

Osara oli kiinnostunut myös metsätyövoiman vakinaistamisesta ja itse metsätöiden koneellistamisesta ja kaikinpuolisesta rationalisoinnista ja hän

toimi pontevasti molempien tavoitteiden hyväksi, kuten Parpola ja Åberg kertovat. Varmaan Osara sai tähän vaikutteita USA:n matkaltaan, jonka hän teki vuonna 1948 ollessaan vielä KMS Tapion johtajana, mutta esim. näkymät Coca-Cola-automaateista metsäkämpien porstuissa tuntuvat silti melko kaukaisilta tavoitteilta sotien jälkeisessä sotakorvauksia maksavassa köyhässä Suomessa. Sen sijaan itse painottaisin Ruotsista saatuja esikuvia ja herätteitä (mm. Osaran vuonna 1948 Ruotsista nimeä myöten saadun mallin mukaan perustama Metsänjalostussäätiö). Läntisessä naapurimaassa kuljettiin 1950-luvulla meiltä ahkerasti, eikä edes kielitaidon puute haitannut kanssakäymistä, kuten oli ollut laita anglosaksisessa maailmassa vierailtaessa; saksan kieli kun oli ollut aikaisemmin metsäalan ja koko sivistyneistömme hallitsema eurooppalainen valtakieli.

Osara teki myös paljon työtä metsähallituksen muuttamiseksi ainakin osittain liikelaitokseksi. Tämäkin hanke jäi kesken, kun hänet vuonna 1960 vapautettiin tehtävistään presidentti Kekkonen ylimääräisessä esittelystä. – Toimenpiteen syistä on jälkepäin kirjoitettu jonkin verran: yksimielisiä ollaan vain siitä, että erottaminen oli poliittinen toimenpide, eikä syynä ollut se, kuinka monta pulloa konjakkia pyöreän puutavaran toimiston laskuun oli aikanaan ostettu!

Osaran tarina ei suinkaan ollut lopussa, vaan vuonna 1962 hänet kutsuttiin FAO:n metsäosaston johtajaksi, mistä tehtävästä hän palasi vielä kotimaahan mm. Jaakko Pöyryn asiantuntijaksi.

”Paranevatko hakkuumahdollisuudet paperilla?”

Osaran seuraajaksi metsähallituksen johtoon nimitettiin MTK:n metsävaltuuskunnan pääsihteeri, MMT Antero Piha. Hän joutui heti kahden mittavan metsäteollisuushankkeen eteen: Norjan Kirkkoniemeen ja Kemijärvelle oli suunnitteilla sellutehtaita, joille metsähallituksen tuli hankkia puut.

Kuten Parpola ja Åberg kuvailevat, Kirkkoniemen tehtaan perustamishanke alkoi jo vuonna 1956, kun norjalaiset esittivät, että talvityöttömyyden piinaamaan Kirkkoniemeen perustettaisiin paperitehdas, mutta että suomalaiset sitoutuisivat toimittamaan

puut tehtaalle. Presidentti Kekkonen innostui asiasta ja ryhtyi ajamaan hanketta, joka viime kädessä kaatui MMT Kullervo Kuuselan laatimaan tyrmävään lausuntoon Inarin-Lapin puuvarojen riittävydestä. – Ei olisi myöhemmin kuuluisassa Kessin kairasakaan ollut enää paljon puustoa kiisteltäväksi, jos hanke olisi toteutunut!

Sen sijaan Kemijärven tehdashanke ei kaatunut, vaan sitä ajettiin voimalla. Lapin teollisuustoimikunta tilasi valtakunnansuunnittelutoimistolta laskelmat Lapin metsävarojen ja käytön suhteista, joiden MMT Matti Halmekoski (ei Halmesmäki, kuten Parpola ja Åberg esittävät) totesi kestävästi riittävän suunnitellulle tehtaalle. Vasta kun Kuusela vuonna 1960 julkisti kriittisen lausuntonsa Metsätaloudellisessa aikakauslehdessä ja osoitti useita käsite- ja laskuvirheitä Halmekosken laskelmissa, asia sai jonkin verran julkisuutta osakseen. Halmekosken ja Kuuselan välinen jälkipolemiikki oli ”veristä”, mutta se ei muuttanut esim. laskelmissa käytettyjä virheellisiä hukkapuusadanneksia miksikään. – Vuonna 1961 valtio perusti kaikesta huolimatta ”Kemijärvi Oy:n”, jonka tuotannoksi kaavailtiin 110 000 tonnia sellua vuodessa.

”Kemijärven tehtaan perustaminen merkitsi Lapin puun kysynnän dramaattista kasvua ja tuli määräämään Metsähallituksen toimia Pohjois-Lapissa vuosikymmeniksi eteenpäin”, Parpola ja Åberg toteavat. Lisäksi Kemi Yhtiö ja Veitsiluoto Oy olivat tällä välin ehtineet lisätä tuotantolaitostensa kapasiteettia Kemijokisuussa niin että metsähallituksen hakkuuvelvoitteet kasvoivat entisestään. Myöskään vanhojen avohakkuualojen uudistaminen ei ollut edennyt toivotulla tavalla, minkä vuoksi Lapissa siirryttiin kulotuksesta metsämaiden auraukseen ja männyn kylvöstä istutukseen. Silti hakkuualat uudistuivat suorastaan tuskallisen hitaasti varsinkin kun 1960-luvun lopussa sattui useita epäsuotuisia vuosia peräkkäin, jotka verottivat nyt jo vartuneitakin taimikkoja. Metsähallituksen panostus metsänviljelyyn oli todellisuudessa niin mittavaa, että hakkuista kertyvät nettotulot jäivät Lapissa saamatta metsänhoidon kustannusten yhä vain kasvaessa. Sellaisetkin suurisuuntaiset hankkeet, kuten täysin koneellistetun metsätalouden Nurmes-suunnitelma tai Kittilän taimitarhan ympärille synnytetty projekti ”vetivät vesiperän” ja metsähallituksen taloudellinen alamäki jatkui.

”Puupäät, puupäät metsähallinnon...”¹⁾

Elintason nousu, siirtyminen kaupunkeihin ja taajamiin sekä vapaa-ajan lisääntyminen muuttivat suomalaistenkin suhtautumista metsiin. Vaikka peltomaat nähtiin edelleen ennen kaikkea tuotantopaikkana, metsän merkitys ihmisen elinympäristön osana alkoi nyt korostua entisestään. Osuvasti Parpola ja Åberg kuvaavat esim. tunnetun eräkirjailija A. E. Järvisen muuntumista Lapin metsäteollisuuden puolestapuhujasta innokkaaksi luonnonsuojelijaksi. Sen sijaan toisen heidän esittelemänsä ”luonnonsuojelun esitaistelijan”, metsänhoitaja Kaarle E. Klemolan tausta oli kyllä toisenlainen. Hän oli aikaisemmin joutunut hankauksiin työnantajansa, metsähallituksen kanssa, siirtynyt Kemin laivausten kautta vuonna 1965 puolustusministeriöön ja uhrasi sen jälkeen huomattavasti henkilökohtaista aikaansa ja voimiaan entisen työnantajansa kaikinpuoliseen moittimiseen. Myös Parpolan ja Åbergin kriittiseksi esimerkiksi nostama metsäylioppilaiden pamfletti ”Niin metsä vastaa...” sisälsi todellisuudessa hyvin monenlaista metsätaloudellista tarkastelua, ja sen 26 kirjoittajasta vain yksi oli metsäylioppilas!

Aluksi metsähallituksen toimenpiteiden vastustajat käyttivät argumenttinaan avohakkuiden seurauksena syntyvää eroosiota ja suurilmaston muuttumista, mutta pian siirryttiin vastustamaan torjunta-aineiden käyttöä taimikoiden hoidossa. Kuuluisuutta saivat Ilomantsin ”vesakkosodat”, jotka kääntyivät ajan mittaan metsähallituksen tappioksi. Myös yleinen mielipide, joka oli sotien jälkeen ollut jakamattomasti metsien hyödyntämisen kannalla, alkoi muuttua. Luonnonmukaisuus oli nyt muotia ja ”viimeisistä erämaista” kiisteltiin pian vähän joka puolella Suomea. Kansalaistottelemattomuus oli tullut nuorisomuodin erottamattomaksi osaksi ja valtakunnan poliittinen johto kuunteli herkällä korvalla mitä mielenosoittajilla oli sanottavaa. Saksasta käsin levinnyt metsäkuolemien pelko lisäsi epäluuloa avohakkuista ja metsämaan muokkausta kohtaan. Aluksi pelättiin maasta vapautuvan alumiini-ionin myrkkyyvaikutuksia ja pian kerrottiin kaikkialla aurauksen maan povesta nostamien raskasmetallien vahingollisista vaikutuksista. ”Ekokatastrofi” oli termi, jota tuohon

aikaan viljeltiin ahkerasti kun haluttiin havainnollistaa metsämiesten tekoja Lapissa. – Vihdoin vuonna 1969 metsähallitus muutti hakkuiden suunnittelupolitiikkaansa: Lapissa asetettiin jälleen 20 ha uudistusalojen ylärajaksi ja suurista avohakkuista siirryttiin kaistalahakkuihin.

Uusi Metsähallitus

Vuonna 1992 järjestettiin Rio de Janeirossa YK:n ympäristö- ja kehityskongressi, jossa mm. hyväksyttiin jäsenmaita sitova ilmaston ja luonnon monimuotoisuuden eli biodiversiteetin suojelusopimus sekä sovittiin metsien suojelun periaatteista. Seuraavana vuonna (1993) Helsingissä kokoontunut Euroopan metsäministerikokous hyväksyi metsien hoidolle ja suojelulle sitovat periaatteet, joiden mukaan mm. vanha metsätalouden kestävyden käsite laajennettiin koskemaan myös luonnon monimuotoisuuden suojelun ja sosiaalisen hyvinvoinnin näkökohdat.

Metsähallituksen selkeä organisaation ja toimintakulttuurin muutos 1990-luvulla ei siten tullut hetkeäkään liian aikaisin. Tehokkaan liikelaitoksen ja kansalaisten luonnonsuojelullisia ym. pyrkimyksiä toteuttavan viraston yhteen nivominen oli vaikea prosessi, jonka eri vaiheita Parpola ja Åberg kuvaavat hyvin. Tässä metsähallitus kiistämättä selvisi voittajana, sillä esimerkiksi parikymmentä vuotta kestänyt ympäristö- ja metsäorganisaatioiden välinen kiista erilaisten suojelualueiden hallinnasta ja vallankäytöstä olisi aivan hyvin voinut päättyä valtion maaomaisuuden selkeästi kaksijakoiseen hallintoon ja yksinomaan talousmetsiä hallitsevan metsähallituksen maine teknokraattisena puunhakkaajien ja ”panssaroitujen tuhoajien” joukkona olisi vahvistunut. Toisena merkinä kasvavasta luottamuksesta metsähallitukseen (ja epäluottamuksesta Metlaan) oli vuonna 2008 kaikkien Metsäntutkimuslaitoksen hallinnassa olevien tutkimusalueiden ja luonnon- sekä kansallispuistojen siirtäminen vähin äänin metsähallituksen alaisuuteen – tutkimusmetsät kun valtionvarainministeriön mielestä tuottivat valtion kassaan liian vähän rahaa ollessaan Metlan hallussa!

Historiateoksen loppuepilogi kokoaa kirjoittajien mietteet Metsähallituksen menneisyydestä ja ennen kaikkea tulevaisuudesta. Viittaus Metsähallituksen-

¹⁾ Juice Leskisen vesakkosota-aiheisesta laulusta ”Ilomantsi”

ta metsien ja vesien hoitajana Ranskan tapaan on mielenkiintoinen ja avaa aivan uusia ajatuksenkulkuja. Hienosti se päättää monipuolisen historiikin, vaikka kysymys historiaprojektin mahdollisista jatkotoimista jää auki. Kun kirjaa aikanaan aloitettiin suunnitella, metsähallituksen ja sitä ympäröivien intresenttitahojen välinen vuorovaikutus oli olennainen tutkimusongelma, mutta tänään olemme kiinnostuneita ns. arjen jokapäiväisestä elämästä metsähallituksen hoitoalueissa ja vartiopiireissä. Myös sellaisten metsätalouden monipuolisten vaikuttajien kuten P. W. Hannikaisen elämä kaipaa selvittämistä. – Olennaista työmaata siis riittää molemmille kirjoittajille nyt kun he ovat hyvin perehtyneet Suomen metsätalouden vaiheisiin. Tästä on hyvä jatkaa!

Kirjan ulkoasu ja kuvitus

Kirjan formaatti on nykyään suosittu neliömäinen ns. neliöity A4. Sillä onkin paljon etuja varsinkin kirjan kuvitusta ajatellen: maisema- ja metsäkuvat pääsevät oikeuksiinsa ja kaksipalstaista tekstiä on vaivatonta seurata. Myös kuvien vanhanaikaisen ruskehtava värisävytys on tässä yhteydessä paikallaan. Sen sijaan kuvatoimitus (jos sitä on erillisenä ollutkaan) on ollut jonkin verran horjuvaa. Hyvien otosten ohella mukaan on kelpuutettu joitakin näin arvokkaaseen kirjaan kelpaamattomia kuvia kuten esim. sivulla 216 esitetty pieni ja himmeä piirroskuorma-autosta ja sivulla 294 oleva heikkohko piirroskuva erilaisista maanmuokkaukoneista, joita metsähallitus kokeili (ei siis kehittänyt) Hirvaalla. Ylimpänä on nimittäin Sinkkilä Oy:n kehittämä laikkuri ja kaksi alinta konetta ovat Työtehoseuran kehittämät TTS-rumpujyrsin ja TTS-lautasaura eli ”metsä-äes”. Hymyilyttävä on sivun 42 kuva, missä 1920-luvun muodikkaisiin ”knickerbocker”-housuihin sonnustautunut herrasmiehen puolikas vetää oikeasti hevosvetoista risukarhia. Myös sivulla 88 itsessään menestyksellisen Eskolan metsäradan esittely nurin kaatuneen veturin avulla herättää hie- man ihmetystä.

Ns. tietolaatikoita on kirjassa melko vähän. Niiden avulla olisi kuitenkin pystytty valottamaan monia sellaisia seikkoja, jotka eivät varsinaisesti kuulu kirjan ”leipätekstiin”, mutta joilla on liittymäkohtia siihen. Sivulla 276 kerrottu tarina siemenrosvoista,

joka on muistaakseni alun perin MML Jukka Valta- sen metsänhoitotieteen opinnäytteestä, on asiasisäl- löltään melko vaatimaton metsähallituksen historiaa ajatellen.

Useat pienet epätarkkuudet metsäalan termino- logiassa ja muutamissa vuosiluvuissa eivät haittaa tekstin ymmärtämistä, mutta sellaiset ovat aina kiu- sallisia. Ei historiantutkijoiden aina tarvitse tuntea jokaista yksityiskohtaa tarkasti; sitä varten heillä on nytkin ollut apunaan toimituskunta, jonka tehtävänä olisi ollut vastata mm. sellaisista seikoista kuin että Keskusmetsäseura Tapion Metsämarssi oli vuonna 1950 eikä 1952 (s. 258) tai että prof. Sirénin etunimi oli Gustaf eikä Gustav (s. 271, 272), tai että Inarin aluemetsänhoitajana oli Arvi Koivisto (s. 275), kun taas hänen kaimansa, satakuntalainen päämetsän- hoitaja/johtaja Arvi A. Koivisto on aina käyttänyt tästä eroavaa nimimuotoa. Myös sivun 195 maininta ”kettingistä ja painavasta sinkkipainosta” tavoittelee varmaan teräsvaijerin puhekielistä muotoa ”sinki” ja kuvateksti sivulla 270 on syytä ymmärtää niin, että siirryttiin kylvöstä istutukseen (eikä kylvöstä viljelyyn); metsänviljelyä kun ovat molemmat, niin kylvö kuin istutus!

Kirjallisuutta

- Kuusela, K. 1960. Paranevatko hakkuumahdollisuudet paperilla. Metsätaloudellinen aikakauslehti 77: 269–271.
- Kylmälä, P. 1973. Avohakkuut. Tekijän kustantama. 72 s. ISBN 951-99016-4-7.
- Leikola, M. (toim.). 1979. Tutkimustoiminta Lapin metsien hoidon ja käytön suuntaajana. Silva Fennica 13(1A): 1–50.
- Ohjekirje eräistä hakkuu- ja metsänhoitotoiminnoista Perä-Pohjolan piirikunnassa. Metsähallituksen kirje Mh 92.1969. 14 s.
- Paaskoski, J. 2002. Viipuriin ja maailmalle. Saimaan ka- navan historia. Otava. 367 s.
- Pekkala, M. 1952. Lars Gabriel von Haartman valtio- ja metsätalousmiehenä. Metsäntutkimuslaitoksen julkai- suja 40(34): 1–24.

■ Prof. emer. Matti Leikola
Sähköposti matti.leikola@kolumbus.fi